

Viorica Răileanu

FORMULA NUMELUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Utilizarea numelui este o practică foarte răspândită în toate culturile umane, însă fiecare are regulile sale de aplicare și de folosire¹.

Poaparele din Evul Mediu au intrat în istorie cu *numele unic*, dat de părinți sau primit la botez, care în literatura de specialitate mai e numit *nume personal*, *nume individual*, *nume mic*, *prenume*². Societatea a continuat să evolueze. *Prenumele* nu mai era suficient pentru identificare. Probabilitatea de a întâlni persoane cu același prenume a crescut [1, p. 73] și, pentru a evita confuzia, era nevoie de un determinant sau chiar mai multe. [2, p. 131-134] Trecerea la formula regimului „numelor duble” se face pe nesimțite, în curs de secole. Până a se ajunge la un tipar onomastic oficial, s-au înregistrat, în formă populară, stadii intermediare, analitice, mai puțin conturate. La români, chiar dacă *de iure* numele de familie nu avea încă un statut definitiv în secolul al XVII-lea și nu exista încă un act normativ referitor la oficializarea sa, *de facto* el exista „încă din secolul al XV-lea, folosindu-se când numele unic, când cel dublu, adăugând la prenume un patronim sau o poreclă”. [3] Prin urmare, baza sistemului antroponimic din Moldova secolului al XVII-lea o constituie numele unic calendaristic, urmat de o mare varietate de determinante: o ocupație a unui strămoș, o poreclă, o particularitate fiziologică, o particularitate familială, care, ulterior, devenind apelative, și-au pierdut semnificația lor inițială și au preluat funcția de nume de familie. Uneori se ajungea la folosirea unor perifraze lungi în desemnarea unei persoane, oferindu-se o bogată informație despre purtător, pentru a-l putea identifica corect, altele erau menționate chiar situații și întâmplări din viața

¹ Romanii se foloseau de regimul numelui triplu (*praenomen*, *nomen gentilicum* și *cognomen*) sau cuadruplu (cu un *agnomen* în plus). *Praenomen* (*prenumele*), reprezenta elementul cu ajutorul căruia se identificau între ei membrii aceleiași ginți; *nomen* sau *nomen gentilicum* (*numele de familie*) era elementul comun tuturor membrilor aceleiași ginți; *cognomenul* este cel de-al treilea element care înseamnă porecla; *agnomen* era un supranume, o poreclă obținută în urma unor fapte deosebite. (De ex.: Numele complet al lui Cicero era Marcus Tullius Cicero. *Marcus* era numele său personal, *Tullius* era numele de familie, iar *Cicero* era porecla unui strămoș, care avusese pe nas un neg de forma unui năut. Acest sistem a căzut în desuetudine în perioada postclasică, atunci când individul era identificat printr-un nume unic. Grecii foloseau, de obicei, numele unic, ulterior, s-a folosit patronimul format cu sufixul *-ide*, foarte frecvent în poemele homerice [4, p. XXII]. La ruși patronimicul apare de la început, format cu sufixele: *-ov*, *-ovici*, *-ici*.)

² Un singur nume, fiind doar unu, nu putea fi numit *prenume*. Ulterior, pentru că numele individual, pe care copilul îl primea îndată după naștere, se punea înaintea celorlalte, i s-a zis *prenume*, [1, p. 38] justificându-și denumirea, având ca element prim de compunere savantă prefixul *pre-* < fr. *pré-*, cf. lat. *prae*, cu semnificația: 1. „anterior în timp”, „anterior”, „înainte de”, adică *prenume* înseamnă „ceea ce se pune înaintea numelui”.

acestui. [4, p. XXII-XIV] De ex.: *Onciul Iurașcovici, staroste de Cernăuți, fiul lui Iurașco, nepot lui Gavrilcea, soț Anghelinei și ginere Maricicăi și lui Vasile Orăș, mare vornic*. Varietatea modelelor antroponimice care apar în actele și documentele vremii constituie o dovadă a faptului că prezența numelui de familie devenea din ce în ce mai dezirabilă. [5, p. 28] Primul act normativ care reglementează probleme referitoare la numele persoanei fizice este *Legea asupra numelui*, nr. 18 din martie 1895. Această lege statua că orice persoană trebuie să aibă un nume dublu compus dintr-un prenume și un nume de familie. [6] Cine nu avea nume de familie, îl putea forma cu numele de botez al tatălui lor, la care se adăuga una din terminațiile care erau în datina țării, cum ar fi *-escu* sau *-eanu*. [7, p. 55; 8, p. 83]. După aprobarea legii, numele populare au ajuns la un sistem modern, generalizat a numelor duble, format din *prenume și nume de familie*¹.

Presupun că cel puțin o dată în viață ne-am ciocnit de controversa: ce scriem mai întâi *prenumele* sau *numele de familie*? Cu atât mai mult, cu cât nici mass-media, nici instituțiile de învățământ, nici cele ale statului nu ne pot servi drept model de corectitudine.

În ansamblul ei antroponomastica română se integrează în fizionomia onomastice europene de tip latin. Astfel că latinul *Stephanus Magnus*, devenit în italiană *Stefano di Grande*, în franceză *Étienne le Grand*, în germană *Stefan Gross*, va fi în limba română *Ștefan cel Mare*. În limba română, pentru desemnarea identității persoanelor (evident, dacă ne mai considerăm de sorginte latină!) a devenit generală ordinea *apuseană*²: *prenume*, urmat de *numele de familie*.

Spre regret, când completăm formularele oficiale: o cerere, o adeverință tip, pe toate este trecut *nume* apoi *prenume*, fie că sunt în căsuțe separate, fie că nu. Ni se întâmplă, din această cauză, să greșim de multe ori completarea lor, trecând, din pricepere și obișnuință, mai întâi prenumele și apoi numele.

Consider că în formularele standard, tipizate (cereri, adeverințe, liste de plată, facturi, carduri bancare) atestăm această ordine din lipsă de cultură, din deprinderea de a executa fără a gândi. Or, pentru mulți conaționali semnificația prefixului *pre-* nu le spune nimic. Ni se pare poate neimportant, însă cât timp folosim prefixul *pre-* pentru o poziție posterioară și nu anterioară e ca și cum am zice *a urca în jos* sau *a avansa înapoi*. Un intelectual ar trebui să știe aceste lucruri, de aceea mă miră și mă revoltă faptul că mulți dintre profesori, inclusiv profesori de limba română, nu cunosc aceste detalii și îi spun elevului pe „nume și prenume”, așa cum e scris în catalog,

¹ De multe ori doar *nume*, dar nicidecum *familie*. Vezi articolul semnat de Irina Condrea *De ce numele nu-i familie*. Timpul, 23.12.2011; <http://www.timpul.md/articol/de-ce-numele-nu-i-familie-29796.html>

² În literatura lingvistică de specialitate prin *ordine apuseană* (WESTERN ORDER) se înțelege modul de desemnare când *prenumele* precede *numele de familie*, spre deosebire de *ordinea răsăriteană* (EASTERN ORDER), când situația se inversează și se aplică în Europa la unguri, în Asia la chinezi, japonezi, coreeni, vietnamezi etc. și undeva prin Africa. Maghiarii și japonezii, fiind conștienți de greutățile pe care le creează această situație, folosesc în străinătate numele lor conform ordinei apusene, scriind *Béla Markó*, de exemplu. Chinezii, coreenii și vietnamezii, în schimb, își păstrează formula răsăriteană și în situații când se află în străinătate, cu excepția oamenilor de știință, care în publicațiile lor de specialitate au trecut la folosirea ordinei apusene, considerată internațională.

nu cum e corect. Deci, luăm aminte, nu chiar tot ce se învață la școală este corect! Regretabil este că atestăm această situație și în presa scrisă. Urmărind diferite publicații, constatăm că este un adevărat haos în scrierea numelor de persoane, foarte mulți nerespectând normele consacrate. Unii pun *numele de familie* înaintea *prenumelui*. [9] Alții, în același articol și vorbind despre aceeași persoană, scriu când *prenumele* urmat de *numele de familie*, când invers. Or, într-o redactare îngrijită, când ordinea este inversată, se pune virgulă între *nume* și *prenume*. Aceasta este și recomandarea standardului internațional *ISO 690*, care se referă în special la modul de prezentare a referințelor bibliografice în documente de orice fel și precizează că numele autorilor oricărei referințe bibliografice se prezintă în ordinea *nume* urmat de *prenume*, separate prin virgulă¹. [10] Este condamnat că instituțiile statului, mass-media nu respectă Omul, nici măcar până la nivelul de a i se scrie corect numele.

Este adevărat, în enciclopedii, în cataloage, în cărțile de telefoane, în dicționare etc., acolo unde se urmărește înregistrarea, ordonarea alfabetică, *numele de familie*, considerat mai important, indiferent din câte cuvinte este compus, constituie întotdeauna cuvântul de ordine sau cuvântul director și se așază înaintea *prenumelui*. Intrările alfabetice nu se fac la întâmplare, ci sunt reglementate prin standarde internaționale elaborate². Aceasta nu ne îndreptățește însă ca în vorbire sau în textele care nu implică o ordine alfabetică a numelor să ne abatem de la normele limbii. Așezarea numelor în ordine alfabetică, în unele acte oficiale, se face și în alte limbi (franceză, italiană, spaniolă etc.), în care *prenumele* precede obligator *numele de familie*. Acolo însă nu vom întâlni în scrierile curente forme ca: *Diderot Denis*, *Cellini Benvenuto* sau *Columb Cristofor*. Trebuie să fim și noi mai grijulii în problemele care privesc specificul scrierii numelor în limba noastră cu atât mai mult, cu cât ordinea *nume – prenume* creează de multe ori confuzii.

În fața unui nume ca *Mariuța Ioan, Maria (Cassian) Spiridon* nu ești sigur dacă ai de-a face cu o femeie sau cu un bărbat, iar în cazuri precum *Gheorghe Andrei* sau *Petre Ion, Vasile Toma, Tudor Gheorghe*, neputând ghici în ce ordine au fost scrise numele, n-ai de unde să știi care e numele de familie și care este prenumele persoanei în cauză. Și mai penibilă este situația când confuzia se creează la nivel înalt. Probabil vă mai aduceți aminte de interpretul român Tudor Gheorghe, care, fiind în vizită la Chișinău, a fost pe strada despre care autoritățile locale spun că-i poartă numele. Acolo însă surpriză. Pe plăcuțe era scris *Gheorghe Tudor*. Încurcătura s-a făcut observată, însă reprezentanții primăriei susțin că prenumele și numele au fost intenționat schimbate de Consiliul Municipal, în urmă

¹ În Republica Moldova regulile de alcătuire a referințelor bibliografice au fost aprobate de către Consiliul Director al bibliotecilor din instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate (proces-verbal din 5 iulie 2006) și recomandate spre utilizare de către Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova (scrisoarea nr. 01-31 din 8 februarie 2007). Regulile sunt alcătuite în conformitate cu SM SR ISO 690:2005 Referințe bibliografice. Conținut, formă și structură, și SM SR ISO 690-2:2005 Referințe bibliografice. Partea 2: Documente electronice complete sau părți de documente.

² STAS 8636 – 70. Informare și documentare. Orânduirea în catalogul alfabetic pe nume de autori și titluri și în indexuri; STAS 8636 – 85. Informare și documentare. Reguli de ordonare alfabetică în cataloage și bibliografii. Principii și reguli generale [<http://ebooks.unibuc.ro/StiintaADM/secretariat/9-2-1.htm>].

cu două decenii, pentru că proiectul de redenumire a străzilor risca să nu fie votat. Greșit. Strada se numește *Gheorghe Tudor*, în cinstea membrului Sfatului Țării și nicidecum *Tudor Gheorghe*, care în 1992, când au fost redenumite cele peste 800 de străzi din Chișinău, nu era prea cunoscut în Moldova. [11]

Mie, cel puțin, inversarea nefirească *nume – prenume* mi se pare puțin rusească, fiind introdusă de *noii* funcționari, cu un singur scop: „uniformizarea” populației, egalizarea indivizilor și lipsa de importanță a lor. Schimbarea normelor de adresare prin *Tovarășul Popescu* sau *Tovarășul Ionescu* a dus la inversarea totală *nume – prenume*.

Am observat că îngrozitor de multă lume, inclusiv la colegii de serviciu, se prezintă cu numele înaintea prenumelui, alții se prezintă numai cu numele, reflex dobândit pesemne la școală sau... tot de la rus. Evident că tot de la rus am împrumutat formulări aberante de tipul *nume – prenume – patronimic*¹ (ex.: *Popescu Ion Constantinovici*). Prenumele tatălui în limba rusă se folosește ca formulă de politețe și atunci când rusul se adresează sau se recomandă *Vasilii Potapovici, Ivan Semionovici*, spune toate politețile posibile. Noi ne trecem fără „politețurile” lor, pentru că le avem pe ale noastre. În limba română prenumele tatălui se aplică în cazul omonimiei, când prenumele și numele sunt identice² pentru mai multe persoane. În acest caz, numele tatălui poate fi utilizat, fiind reprezentat prin inițială: *Ion C. Popescu* sau scris complet *Ion Constantin Popescu*. Numele tatălui va fi luat în considerare, ca element subdirector al persoanei mai ales în școală, în armată. Acest model este necesar uneori și în viața de toate zilele pentru a ne crea o identitate proprie. De exemplu, dintre cele 18 persoane atestate în republică cu numele *Mircea Ciobanu*, doar unul e *Mircea V. Ciobanu*.

Atunci când ne prezentăm, ca să nu fim sancționați, trebuie să însușim câteva reguli elementare, căci una e să te prezinți într-un cerc de amici, la picnic, de exemplu, și alta e să te prezinți într-un cadru oficial, la o întâlnire de afaceri. Cel mai indicat mod de prezentare rămâne a fi cel în care spui mai întâi *prenumele* și apoi *numele*: *Ion Popescu*. Atenție: întâi prenumele și nu numele sau doar numele, chiar dacă ești *Bond, James Bond*. Nici chiar tinerele fete sau tinerii domni nu-și vor spune numai numele mic sau hipocoristicul: *Anuța, Bogdan, Crenguta, Dan, Gabi, Mimi, Fifi, Bebe, Coca, Puiu*, ci vor rosti numele întreg: *Laura Ionescu, Șerban Iordănescu*.

În monograme de asemenea ordinea inițialelor vor urma regula *prenume – nume*. Dacă punem sau nu punctele de prescurtare e mai mult o chestiune de estetică.

Am auzit motivații de tipul că „William Shakespeare, Alexandre Dumas, Wolfgang Amadeus Mozart, Isaac Newton, Grigore Ureche, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, George Topîrceanu, au fost personalități, de aceea li se scrie astfel numele, Ion Popescu nu este o personalitate, deci...” Este falsă impresia, odată ce toate numele personajelor din literatura română sunt cu prenumele primul: Agamemnon Dandanache, Vitoria Lipan, Ștefan Gheorghidiu, Nicolae Moromete, Onache Cărăbuș, spre a da doar câteva exemple.

¹ Nume dat membrilor unei familii (la unele popoare) și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix social. [Sursa: DEX '98]

² De exemplu în Republica Moldova sunt înregistrate 35 de persoane cu numele Ion Creangă. [<http://cati-ca-voi.com/se-naste-ion-creanga-jurist-din-republica-moldova/>]

Fără îndoială, față de scrierea și prezentarea numelor de persoane trebuie să se ia o atitudine oficială, reglementând ordinea numelui, prin norme precise și obligatorii pentru toți, cum ar fi:

◆ Numele de persoană în limba română se scriu punându-se obligator prenumele înaintea numelui de familie. În vorbirea curentă de asemenea se folosește formula *prenume – nume*. Deci vom scrie și vom rosti *Mihai Munteanu* și nu invers.

◆ În bibliografii, când se folosește ordinea inversă, numele de familie se desparte de prenume printr-o virgulă, semn că ordinea firească a fost schimbată.

◆ Când intenționăm să scriem numele în ordine alfabetică, folosim ordinea *nume – prenume*, pentru că numele de familie este considerat mai important.

◆ În cazul omonimiei, când mai multe persoane poartă același prenume și nume, se utilizează și prenumele tatălui.

Spune-mi cum te numești ca să știu cine ești!

Referințe bibliografice

1. Graur, Alexandru. *Nume de persoane*. București, Editura Științifică, 1965.
2. Pătruț, Ioan. *Despre „numele duble” la români*. În: *Cercetări de lingvistică*, 1985, nr. 2, p. 131-134.
3. <http://ru.scribd.com/doc/100596824/Rezumat-Ion>; vizitat pe 04.01.2013.
4. Constantinescu, Nicolae. *Dicționar onomastic românesc*. București, Editura Academiei, 1963.
5. Burci, Iustina. *Antroponime în diacronie. Privire specială asupra Iașului*. Craiova, Editura Aius, 2001.
6. <http://ro.scribd.com/doc/48855400/Aproape-totul-despre-nume>; vizitat pe 22.09.2012.
7. Lupulescu, D.; Lupulescu, A. M. *Drept civil. Persoana fizică*. București, Editura Editas. 2003, p. 55.
8. Pețu, P.; Velicu, E.; Mardare, V. *Starea civilă, mijloc de identificare a persoanei fizice*. București, Editura Detectiv. 2007, ediția a IV-a.
9. http://www.vipmagazin.md/people/Duca_Gheorghe_people/
10. http://ro.wikipedia.org/wiki/Organiza%C8%9Bia_Interna%C8%9Bional%C4%83_de_Standardizare
11. http://m.protv.md/stiri/social/artistul-roman-tudor-gheorghe-pe-strada-care-i-poarta-numele-uite.html?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+ProTv-ToateStirile+%28Pro+Tv+-+Toate+Stirile%29&utm_content=Google+International
12. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nume_de_familie
13. Ghergariu, Leontin. *Scrierea numelor de persoane*. În: *Limba Română*, 1974, nr. 5, p. 447-448.

Institutul de Filologie
(Chișinău)